Секція 13. Соціальна психологія, психологія соціальної роботи.
**Лівандовська І.А.** вкладач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
М.Умань. Україна

# ДИТЯЧИЙ БУДИНОК СІМЕЙНОГО ТИПУ, ЯК МОДЕЛЬ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Найважливішим інститутом соціалізації дитини у якому започатковується світогляд, морально-естетичні ідеали, норми поведінки, трудові навики, ціннісні орієнтири, є сім'я, поза сім'єю встановити її дуже складно. Концепція дублювання батьківських властивостей передбачає, що людина вчиться виконувати чоловічу чи жіночу роль в значній мірі від своїх батьків і не усвідомлено використовує у своїй сім'ї модель відносин батьків. Відбувається гендерна ідентифікація – елементарна психологічна реакція, яка полягає в тому, що індивід в думках прирівнює себе до іншої людини (одного з батьків). Інколи, не помічаючи, він переносить спосіб мислення, ідеї і цінності, і найголовніше емоційні реакції і внутрішні стани, не усвідомлено чи свідомо намагається уподібнитись до батьків.

Міжнародна практика пропагує політику деінституалізації, як умову для проведення реформ, спрямованих на зменшення сирітства в державі. Деінституалізація повинна сприйматися як комплекс дій, направлених на досягнення однієї мети – створення умов для виховання дітей поза установами інтернатного типу. Серед основних завдань політики є скорочення чисельності дітей-сиріт у державних закладах, створення служб супроводу сиріт та сімей, розвиток сімейних форм виховання. Саме на цьому

шляху перебуває нині й Україна.

Особливу цікавість викликають форми роботи з дітьми-сиротами у Великій Британії. Найбільш поширеними є два типи "fostering" і „mainstay" (фостерні сім'ї) які пройшли у своєму розвитку кілька етапів: як добровільна громадська ініціатива, як законодавчо обумовлений соціальний інститут і як динамічне та соціально-педагогічне середовище що постійно вдосконалюється, функціонування якого спрямоване на створення комфортних умов для життєдіяльності прийомної дитини. Зміст і форми соціально-виховної роботи з прийомними дітьми на кожному з виокремлених етапів визначались історичними, економічними і соціальними умовами британського суспільства.

Методологічною базою для виділення основних сучасних видів фостерної опіки слугували офіційні сайти Асоціації Фостерної Опіки та Британської Асоціації Всиновлення і Фостерінгу, їх програми і звіти [5; 6]. На відміну від України, інституційні заклади у Великій Британії останнім часом перестали бути популярними, тому їм на зміну прийшла фостерна сім'я та всиновлення. "Foster" у перекладі з англійської означає - "виховувати (чужу дитину); передавати дитину на виховання; сприяти розвитку, заохочувати" . Фостерна сім'я розглядається як прийомна сім'я, в якій утримується до 80% всіх дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у Великобританії [9]. Вивчення та аналіз досвіду цієї країни щодо виховання дітей даної категорії у фостерних сім'ях, дає підстави зазначити, що фостерні сім'ї є дієвим та ефективним інститутом піклування і особистісного становлення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей, які опинились у складних життєвих обставинах. Детально розглянувши правові міжнародні документи, можна стверджувати, що види фостерної опіки варіюються і є різними у кожній країні в залежності від ситуації і, навіть, віри сповідання. Але загальноприйняті світові норми зберігаються відповідно до Конвенції ООН про права дитини. Зокрема, у Великій Британії існує багато агенцій, які надають послуги фостерінгу. В основу їх роботи

покладено загальні положення Акту про дітей (1989р.) та ряду проектів, затверджених ЮНЕСКО. Ці агенції пропонують різні види фостерної опіки для дітей - сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, займаються пошуком для них нових сімей, а для майбутніх прийомних батьків - дітей. Британські вчені намагаються досконало вивчити діяльність цих агенцій, фостерних сімей, дослідити типи фостерної опіки для забезпечення вдалого і цілком мотивованого влаштування дитини, яка опинилась у складних життєвих обставинах. Так, зокрема, Д. Кіртон дослідив питання соціальної політики та практики роботи з дітьми - сиротами, дітьми, позбавленими батьківського піклування та дітьми, які опинились у складних життєвих обставинах, запропонувавши власну класифікацію найбільш розповсюджених типів фостерної опіки:

- фостерінг у надзвичайних ситуаціях (emergency fostering);
- rjhjnrjcnhjrjdbq ajcnthiyu (short-term | intermediate)$
- ljdujcnhjrjdbq ajcnthiyu (long-term | permanent)$
- фостерінг для дітей, що потребують спеціальної опіки (specialist foster care);
- для неповнолітніх правопорушників (offenders);
- для дітей з особливими потребами (disabled children);
- з терапевтичною метою (therapeutic / treatment)
- фостерінг для правопорушників / як попередня опіка (remand foster care).

Часові межі між цими видами фостерного влаштування дітей варіюються. Короткострокове влаштування зазвичай передбачає термін до 6 місяців із припущенням, що дитина або повертається у рідну сім'ю, або її відносно швидко переводять до закладу іншого типу влаштування. Проміжний (intermediate) тип влаштування встановлюється у більш складних ситуаціях, коли існує припущення, що повернення дитини у сім'ю може зайняти більше часу. Аналогічне розмежування між довготривалою (long-term) і постійною (permanent) фостерною опікою є досить неоднозначним питанням, оскільки принципова різниця між ними полягає лише в тому, що останній вид передбачає влаштування дитини до досягнення нею повноліття [8]. Таким

чином, у Британії в основному практикується утримання дитини у фостерній сім'ї. Завдяки довготривалому існуванню цієї форми влаштування, вона стала досить розгалуженою і з'явилися нові види фостерної опіки залежно від потреб дитини, яка опинилась у складних життєвих обставинах, та потреб її батьків.

Mainstay – сім'ї з тимчасовим утриманням дітей (від 11 до 17 років). Метою існування таких форм сімей є надання допомоги дітям, батьки яких опинились перед труднощами. Якщо батьки у визначений термін в змозі подолати їх, то дитина повертається в сім'ю; в іншому випадку - дитина оформляється на виховання у фостерну сім'ю ("fostering": Foster caring – турботливий вихователь).

У рамках нашого дослідження цікавим є досвід роботи альтернативної форми "emergency care" – догляд у надзвичайних (критичних) ситуаціях. Ця форма роботи виникає за необхідності негайної ізоляції дитини у випадку психічної травми (убивство, арешт, аварія, раптова смерть батьків і т.д.). У таких межових, емоційно-критичних станах, дитину передають на кілька днів або тижнів у "Carers" для з'ясування подальшого перебування дитини та її особисте життя. "Carers" (англ.) – люди, які за будь - яких умов приймають в свою сім'ю чужу дитину. Це можуть бути як сімейні, так і одинокі люди, яким виповнилось 25 років, і які виявили бажання виховувати чужих дітей. Так, при створенні таких сімей суттєвими моментами є: поетапне введення дитини у фостерну сім'ю; врахування важливих проблем дітей - сиріт, посилена увага на формування досвіду про гетеросексуальні стосунки, попередження чи вирішення конфліктів з ровесниками чи батьками; подолання стресових ситуацій, з якими доводиться стикатися прийомним дітям вдома, у школі, у групі ровесників тощо. Зазначимо, що створення прийомної сім'ї і часткове делегування їй батьківських прав та обов'язків не знаменує собою завершення роботи працівників соціальної сфери з конкретною дитиною, а навпаки, створює оптимальні умови для психологічного супроводу, та успішної ідентифікації

та подальшої інтеграції в суспільство дітей, позбавлених батьківського піклування. Таким чином, на підставі зробленого аналізу слід зробити наступні узагальнення: діти залишаються без піклування батьків з різних причин. У цьому випадку фостерна опіка є найбільш вдалою формою виховання і утримання дитини. Така форма опіки є досить розгалуженою і кожен її вид стосується певної категорії дітей і, відповідно, певної ситуації. На відміну від всиновлення, у фостерній опіці за дитину у Великобританії несуть відповідальність місцеві органи управління та/або біологічні батьки дитини. Фостерні батьки забезпечують піклування, догляд, захист та сприятливе середовище для розвитку дітей. Загалом, соціальна політика Британії спрямована на те, щоб повернути дитину в біологічну сім'ю, а не вилучити її від батьків. Тому для сімей, в яких зафіксовані певні проблеми, існують різні програми, пункти допомоги, що сприяють розв'язанню наявних сімейних проблем та ін. У нашій країні практика фостерінгу ще не є досить розповсюдженою. Існують в основному такі види опіки, як родинне піклування та довгостроковий фостерінг (дитячий будинок сімейного типу). Але нині і в українській державі напрацьовується система нових технологій щодо розширення, створення особливих видів та форм влаштування дітей-сиріт.

**Література:**

1. Москаленко В. Соціалізація особистості/Валентина Москаленко.-К.: Фенікс,2013. - 540с.
2. British Association for Adoption and Fostering [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.baaf.org.uk.
3. Foster Care Associates [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.thefca.co.uk.